

МУЗЕЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКУ ВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасних умовах військового конфлікту в Україні, коли культурна спадщина країни опиняється під значною загрозою, актуальність ролі музеїв як захисників національної ідентичності та історії стає особливо виразною. Музеї виконують критично важливу функцію у збереженні культурних цінностей, що мають не лише художню вартість, але й важливе смислове навантаження для українського народу. Проблематика ролі музеїв в умовах воєнних викликів полягає не тільки в практичних аспектах евакуації та зберігання експонатів, але й у формуванні стратегій, що забезпечують продовження освітньої та виховної місій. Це включає розробку методів цифрової документації, створення віртуальних колекцій, і організацію виставок. Забезпечення функціонування музеїв в таких умовах вимагає нових рішень.

З початком військових дій музеї припинили демонстрацію своїх постійних експозицій і, поки триває воєнний стан, вони не будуть відновлені. Тільки за перший рік війни Міністерство культури України документувало понад півтори тисячі випадків пошкодження культурних об'єктів та установ, а за весь період війни – ще значно більше Збитки, завдані росією українській культурі, можна класифікувати: 1) повне або часткове знищення культурних закладів і об'єктів, включно з історичними будівлями, культурними установами, кладовищами, релігійними спорудами, археологічними пам'ятками; 2) постраждала інфраструктура та логістика, сталися випадки захоплення та пограбування майна з місць культури, а також викрадення цінностей. Згідно статистики 2023 року, постраждав 61 музей і галерея, з яких 20 зруйновано та 41 пошкоджено, більшість у Донецькій (38%), Харківській (10%) та Миколаївській (8%) областях. Внаслідок війни було серйозно пошкоджено або зруйновано багато історичних будівель. Зокрема: Музей українських старожитностей (будинок Тарновського) у Чернігові; Державний дендрологічний заповідник «Тростянець» XIX століття; «Садиба Лизогубів» на Чернігівщині; «Садиба Попова» на Запоріжжі; легендарний будинок «Слово» в Харкові; будівлі артилерійського училища та 120-річний Кадетський корпус у Сумах; історична садиба-манеж XVIII століття «Круглий двір» у Тростянці на Сумщині; Державний художній музей імені А. Куїнджі в Маріуполі; Мелітопольський краєзнавчий музей; Іванківський історико-краєзнавчий музей в Київській області; архів-бібліотека Фонду В. Чорновола; Національний літературно-меморіальний музей Г. Сковороди у селі Сковородинівка на Харківщині; Святогірська лавра в Донецькій області, Троїцько-Іллінський та Єлецький Успенські монастирі у Чернігові; Воронцовський палац в Одесі. Мелітопольський краєзнавчий музей містив унікальну колекцію скіфського золота. Ця колекція, виявлена українськими археологами в 1954 році на скіфському кургані, спочатку завдяки зусиллям археологів вона залишилася в Україні. 24 квітня 2022 року, військові РФ та представники окупаційної влади викрали цінності з музею. Колекція включала дорогоцінні прикраси зі зображеннями звірів, які мали етнічні ознаки скіфської культури (IV–II ст. до н.е.) та монети зі золота, срібла та міді. Важливим юридичним моментом стало рішення Амстердамського суду від 14 грудня 2016 року про повернення Україні "скіфського золота", яке однак було оскаржено кримськими музеями у січні 2017 року, що вказує на продовження правової боротьби за ці цінності. Всі культурні пам'ятки міста Маріуполь, що мали велике значення для культурної спадщини України, були втрачені. Зокрема, Державний художній музей імені А. Куїнджі в Маріуполі, що слугував своєрідним символом культурних цінностей та механізмом презентації художніх досягнень XX–XXI століть, був знищений 21 березня 2022 року. Війна завдала непоправної шкоди культурній спадщині України, зокрема, знищивши такі унікальні музеї, як Мелітопольський краєзнавчий музей, який втратив колекцію скіфського золота, і Державний художній музей імені А. Куїнджі в Маріуполі, який був повністю знищений.

Музеї України – це справжня духовна скарбниця української нації, яка вкрай вразлива в умовах війни, потребує максимально широкої підтримки держави, активної участі громадськості в збереженні та відновленні, формуванні нового вектору політики в музейній галузі тощо.